

razvoj hrvatskoga političkoga, ali i kulturnoga i pravnoga života. Toliko je poznat da nije potrebno više o njemu govoriti, ali valja istaknuti Sirotkovićev napor da Ivana Mažuranića osvijetli i kao pravnoga stručnjaka o čemu se malo pisalo u posebnim radovima. Sirotković je s pravom posvetio najviše pažnje njemu, njegovu životu, djelu na pravnome polju i u politici, potom kao hrvatskome kancelaru u Beču i hrvatskome potkralju - prvome banu koji nije bio plemićkoga roda. Autor je više pažnje dao i Vladimiru, jednome od sedmero Ivanove djece. I on je bio pravnik, štoviše, osobito se i istaknuo na tome području, pa je bio predsjednik Banskoga stola, ali svratio je na sebe poglede i kao znanstvenik, napose u pravnoj povijesti, postavši i predsjednikom Jugoslavenske (danas Hrvatske) akademije znanosti i umjetnosti.

Autor je u okviru pete cjeline svoje radnje upozorio na to da su Mažuranići dali još četiri pravnika, od kojih je Milutin bio zastupnik Hrvatskoga sabora i etnolog, Želimir predsjednik Senata Kraljevine Jugoslavije, a Boško je, pored ostaloga, radio i u Titovu uredu; jedini je pravnik Vlatko "zastranio": bio je slikar i mačevalac. Zatim je H. Sirotković upozorio na ostale Mažuraniće, među kojima je i banov brat Matija, inače kovač, autor znamenite knjige "Pogled u Bosnu" u razdoblju hrvatskoga narodnog preporoda. Njegov sin Vladimir Fran bio je još poznatiji od oca kao književnik. Liječnik i političar bio je Bogoslav, zastupnik Hrvatskoga sabora, dok je Božidar bio, pored ostaloga, adutant kraljice Marije Karađorđević. Od ženskih pripadnica zasebno mjesto ima samo banova unuka Ivana (udana Brlić), znamenita književnica, koja je, usto, bila i prva žena dopisni član naše Akademije.

Hodimir Sirotković popratio je svoj rad sa šezdeset bilježaka, dajući tako pouzdani biografski uvid u život i djelovanje svih znamenitih, zaslužnih i poznatijih Mažuranića iz Novoga Vinodolskoga. Kao što je općenito poznato - nije običaj u nas da se objavljuju biografije građanskih, već uglavnom feudalnih obitelji. No, uloga novljanskih Mažuranića zaista je toliko velika i njihovo značenje toliko visoko za hrvatski narod u nizu desetljeća, a život toliko sadržajan, da je očito i iz ove studije H. Sirotkovića kako bismo adekvatnu pažnju trebali pridati i nekim drugim građanskim obiteljima čiji su pripadnici bitnije utjecali na politički, kulturni i drugi život hrvatskoga pa i drugih naroda. Stoga je ova nova radnja H. Sirotkovića poučan primjer kako treba raditi i zasigurno će biti poticajna za druge istraživače. U tome je smislu zahvalan tome autoru i potpisani, koji je na sličan način obradio rad o istarskoj obitelji Mandić. Uvjeren sam da će radnja Hodimira Sirotkovića i dalje imati sljedbenike.

Petar Strčić

Hrvoje Matković, SVETOZAR PRIBIČEVIĆ, IDEOLOG, STRANAČKI VOĐA,
EMIGRANT, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 1995., 330 str.

Dr. Hrvoje Matković našoj kulturnoj i stručnoj javnosti dobro je poznat kao autor koji zauzima ugledno mjesto među našim najboljim poznavateljima hrvatske povijesti prve polovice XX. stoljeća. Posebno je zanimanje izazvala njegova nedavno objelodanjena Povijest NDH.

U ovoj se knjizi Matković pozabavio biografijom S. Pribičevića, političara čija je uloga bila presudna pri stvaranju Kraljevstva SHS i ulasku Hrvatske u tu državnu zajednicu. Pred nama je tako cjelovit politički životopis Svetozara Pribičevića.

Autor je građu rasporedio u 21 poglavlje. U prvome je poglavlju, naslovljenom Doba sazrijevanja, Matković ukratko opisao Pribičevićevo djetinjstvo, školovanje i političko sazrijevanje, naglasivši već sada osnovne crte Pribičevićeve osobnosti i potkrijepivši ih izjavama Pribičeviću bliskih osoba ili samim njegovim riječima iz toga razdoblja. U sljedećem poglavlju, Na čelu Hrvatsko-srpske koalicije, autor potanko razrađuje antagonizam između Supila i Pribičevića te opisuje njegovu ulogu u Koaliciji, dok u trećem poglavlju, Na saborskim sjednicama u predvečerje rata, opisuje njegovo djelovanje na zasjedanjima Sabora uoči Prvog svjetskog rata. U iduća dva poglavlja autor opisuje Pribičevićev boravak u Budimpešti i njegovo djelovanje u trenucima sloma Austro-ugarske Monarhije, dok se u šestome poglavlju secira politička aktivnost S. Pribičevića u prvim godinama postojanja Kraljevine SHS, te njegov utjecaj i uloga u vladinim krizama do 1924. godine. Raskol u Demokratskoj stranci i osnivanje Samostalne demokratske stranke tema je devetog i desetog poglavlja, dok se u jedanaestome donose vrijedni i zanimljivi podaci o Pribičevićevim najbližim suradnicima. Pribičevićev unitarizam i njegova uloga u gušenju hrvatskoga nacionalnog pokreta vjerno je oslikana u sljedeća dva poglavlja uz prikaz oporbenog djelovanja Pribičevića i njegovih suradnika i istomišljenika prema vladi Lj. Davidovića. Pribičevićev ponovni dolazak na vlast obnovom Pašić-Pribičevićeve vladave, te njegovo djelovanje za posljednjeg mandata opisani su u poglavljima Posljednji okus vlasti i Opozicionar velikih ambicija, dok su posljednja poglavlja knjige posvećena završnoj etapi njegove političke djelatnosti koja predstavlja potpunu suprotnost politici koju je vodio i zastupao do 1927. godine. Kako bi Pribičevićevu transformaciju temeljitije naglasio, autor je na kraju knjige u obliku priloga kronološkim redom dodao šest Pribičevićevih tekstova nastalih u razdoblju od 1919. do 1936. Na kraju knjige nalazi se kazalo, popis ilustracija te kraća bilješka o autoru s izvatkom iz bibliografije. Nedostaje na žalost pregledan popis literature iako su bilješke uz tekst uredno navođene na dnu stranica ispod teksta.

U predgovoru koji otvara knjigu autor je sam iznio uvodne napomene. U središtu je uvijek S. Pribičević pa je autor u svojoj nakani da dade "... cjelovit politički portret jednog političara koji je imao izuzetno važnu (u nekim trenucima i presudnu) ulogu u novijoj hrvatskoj političkoj povijesti i povijesti jugoslovenske države" gotovo potpuno uspio. Matković problematiku izlaže jasno, tečno, pregledno, bez opterećivanja suvišnim detaljima, što je i inače njegova dobro poznata vrlina. Mnoštvo citiranih izvora potkrepljuje autorove opservacije i zaključke pa je i s te strane ova knjiga vrijedan doprinos proučavanju ovoga važnog razdoblja hrvatske povijesti. Stenogrami i dnevni svedoci Hrvatskog sabora, novinski članci, govori s predizbornih skupova ili zborova, primjerice Samostalne demokratske stranke, prvorazredan su povijesni izvor korišten u ovoj knjizi. Ipak treba naglasiti da, unatoč iskustvu i svome umijeću, autor u pojedinim trenucima nije uspio izbjeći monotoniju izlaganja. Koliko god vrijedna stručnjaku, zainteresiranom čitatelju laiku knjiga će stoga povremeno biti ponešto dosadna. No, to je i glavna zamjerka knjizi.

Ovako zamišljena knjiga obuhvaća sveukupnu Pribičevićevu političku djelatnost od stupanja na političku pozornicu do smrti u emigraciji. Kao takva predstavlja cjelovitu obradu njegovih idejnih osnova i političke prakse. Kako bi uspješno obradio Pribičevićevo političko djelovanje, autor je morao zahvatiti i djelatnost osoba s kojima je Pribičević usko surađivao, ali i onih s kojima se konfrontirao, poput primjerice Supila ili Radića. Stoga rukopis nužno ima obilježja i širega pregleda tadašnjih političkih prilika u Kraljevini, a osobito u Hrvatskoj. Čudi međutim to što autor nije posvetio malo više pažnje Komunističkoj partiji Jugoslavije kada i sam naglašava da je na izborima za Ustavotvornu skupštinu s 58 mandata KPJ postala treća stranka u Ustavotvornoj skupštini. KPJ nakon toga jednostavno nestaje iz daljnjeg razmatranja. Čini se da je autor, usredotočivši pozornost na previranja u Demokratskoj stranci, ostao čitaocu dužan poneko pojašnjenje zbivanja na širem političkom planu. Obznanu i Zakon o zaštiti države valjalo je ipak

temeljitiije obrazložiti. Ovako je slabije informiranom čitaocu potpuno nejasno njihovo značenje i glavna svrha.

Ovih nekoliko zamjerki ipak ne može pokvariti ukupni pozitivan sud o ovoj vrijednoj biografiji jednog od najvažnijih političara hrvatske i jugoslavenske politike prvih desetljeća dvadesetog stoljeća, tim prije što u hrvatskoj historiografiji nedostaje životopisa političara s prikazima njihove političke aktivnosti i analizom njihovih programa. S. Pribičević, kao nositelj koncepcije unitarizma i glavni sudionik nesretnog ujedinjenja Države SHS s Kraljevinom Srbijom, zanimljiv je iz više razloga. Jedan od tvoraca Vidovdanskog ustava, glavni zagovornik centralizma i unitarizma, te k tome predstavnik Srba u Hrvatskoj i protivnik S. Radića spoznao je naposljetku manipulacije beogradskih velikosrpskih krugova srpskim stanovništvom u Hrvatskoj i imao snage radikalno izmijeniti svoju politiku i stavove te se odlučno suprotstaviti velikosrpstvu, istupiti protiv centralizma i monarhije i založiti se za federalizam i republikanizam. Upravo je u tome današnja aktualnost osobe S. Pribičevića. Idejno rješenje naslovnice knjige upravo idealno simbolički upućuje na ono što bi trebala biti poanta Matkovićeve knjige. Ružna gusjenica na kraju se preobražava u lijepog leptira. Pored svega lošeg što je uradio, Pribičeviću ipak treba odati priznanje jer malo je ljudi spremno priznati vlastite pogreške, a još manje spremno ih je ispravljati.

Knjiga H. Matkovića znanstveno je vrlo vrijedno djelo i predstavlja vrijedan i zanimljiv prilog proučavanju jednoga vrlo važnog razdoblja povijesti hrvatskoga naroda. To je doba obilježeno borbom protiv velikosrpske hegemonije, centralizma, unitarizma i integralnog jugoslavenstva simbolički obilježeno krvavim događajem u Narodnoj skupštini u Beogradu. U tim se trenucima S. Pribičević već nalazio na pravoj strani. "Seljačko-demokratska koalicija (politički savez Hrvatske seljačke stranke i Samostalne demokratske stranke) nastala je kao rezultat obostrane spoznaje – Radića i Pribičevića – da su bili objekti kombinacija kojima je bio cilj učvršćenje velikosrpske dominacije u državi."

Vladimir Posavec

Hrvoje Matković, SUVREMENA POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb 1995.,² 262 str.

MUPRH nakladnik je drugog izdanja knjige Suvremena politička povijest Hrvatske dr. H. Matkovića, povjesnika kojemu nije potrebno posebno predstavljanje, budući da je ovaj stručnjak dobro poznat generacijama studenata i đaka, kao i široj znanstvenoj i kulturnoj javnosti. Ponovljeno izdanje neke knjige o kvaliteti djela govori također samo za sebe. Iako je knjiga u svome prvom izdanju bila namijenjena užoj publici (pisana je, naime, kao priručnik za studente Fakulteta kriminalističkih znanosti), zanimanje za nju pokazala je i šira javnost. Nakon što je prvo izdanje rasprodano, nakladnik je povukao pravi potez odlučivši se za ponovljeno izdanje. Pravi potez povukao je i autor djela, ne zadovoljivši se samo reprintom. U želji da poboljša knjigu Matković je tekst doradio i ponešto ga proširio upravo u onome dijelu koji doprinosi autentičnosti i argumentaciji opisanih zbivanja.

Knjiga obrađuje razdoblje prve polovice XX. stoljeća, ali nije zanemareno ni doba XIX. stoljeća, ključno za razumijevanje kasnijih zbivanja. Razdoblje poslije Drugoga svjetskog rata, to jest zbivanja i položaj Hrvatske u socijalističkoj Jugoslaviji obrađeni su vrlo kratko do sloma Hrvatskog proljeća i

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS

Ivan KAMPUŠ

Ivica PRLENDER

Tomislav RAUKAR

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

LEKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Društvo za hrvatsku povjesnicu
Zagreb, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ul. Ivana Lučića 3

Narudžbe šaljite na navedenu adresu

Cijena ovog broja iznosi 140 kuna

Izdanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske

Slog i prijelom na kompjutoru: DENONA, Garićgradska 6 – Zagreb

Tisak: KRATIS, Vrapčanska 15 – Zagreb, travanj 1997.